

ФУНДАМЕНТ ЕКОПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ: ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ ТА ВИХОВАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Беседа П. С.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
polinabeseda@ukr.net

Досліджуючи культуру українського народу, чітко прослідковується його екологічний напрямок. З давніх-давен люди накопичували свої знання про навколишнє середовище та застосовували їх у практичній діяльності та відображували у досвіді, традиціях, творчості. Саме це стало цінним екологічним знанням, що передається з покоління в покоління.

Але сьогодні диктує свої умови до визначення пріоритетів, серед яких, до недавнього часу, збереження довкілля не було. Адже людина на перший погляд, покращуючи собі умови проживання, на превеликий жаль породжує негативні їх наслідки, створює нові антропогенні проблеми [1; 3]. Так, урбанізація суспільства і темп життя сучасної людини призвели не тільки до глобального потепління, але й низки екологічних катастроф як природних, так і з вини людини (згадати хоча б Чорнобиль). Саме тому настав час повернутися до витоків існування людини в природі й зрозуміти свою повну залежність від неї і природних умов.

Уміння раціонально користуватися результатами науково-технічного прогресу, як в побуті, так і безпосередньо у громадських місцях, потребує від людини відповідної екологічної культури – вміння використовувати ті чи інші речі, речовини, прилади, продукти, в розумних межах, а від деяких відмовитися взагалі [6].

В умовах узгодженості та взаємодії людського суспільства, перш за все із такими «покращуючими» сучасними атрибутами життя в єдності з природою, постає вираженою потреба у відповідних екологічних знаннях, які повинні проявлятися в екологічній культурі кожної людини [3].

Метою дослідження є теоретичний аналіз особливостей формування екологічної свідомості та виховання молодших школярів як фундаменту екопсихологічної культури.

Питання формування екологічної культури висвітлені в наукових працях вітчизняних і зарубіжних дослідників: Г. Науменко [4], М. Кисельов [10], В. Крисаченко [11; 12], В. Дубового, О. Дубового [3], Z. Khusainov [1] та інших.

Основою, фундаментом формування екологічної культури людини є знання. Дитина отримує їх у школі, вчиться зі ЗМІ, здобуває з книг та використовує в повсякденні. Це, перш за все, знання основних законів та взаємозв'язків у природі та суспільстві, порушення яких породжує негативні та незворотні процеси, що руйнують природу, суспільство та людину [1].

Актуальним завданням сьогодення є запровадження екологічної освіти, починаючи із сім'ї, де із самого народження дитини, їй прищеплюється бажання підтримувати санітарно-гігієнічні умови у побуті і в подальшому шкільному навчанні.

Іншою фундаментальною частиною екологічної культури, формування морально-естетичного ставлення до дійсності, є емоційно-чуттєві переживання. Це, перш за все, емоційно-ціннісне, глибоко моральне ставлення до природи, суспільства, людей. Вся моральна орієнтація дитини повинна бути спрямована на розвиток таких почуттів, як любов, совість, досвід спілкування з природою та людьми як проявів найвищого людського щастя. Природа має велику виховну силу. У єдності зі спрямованим сенсом існує і виявляється естетичне почуття. Дитині потрібно розвивати почуття природної краси, гармонії, здібності захопленого ставлення, відчувати прекрасне, вишукане та піднесене [2; 9].

Екологічно обґрунтоване ставлення людини, безпосередньо до природного місця свого існування, при створенні матеріальних благ пов'язаних із процесом управління природними силами (вода, вітер, сонце), виробництвом енергії, речовин і гармонійне ставлення до соціально-побутових умов свого існування, складають основу екологічної культури [3].

Екологічна культура особистості формується в інтеграції трьох напрямків: екологічна свідомість, морально-естетичні, практичні відносини. Порушення однієї з цих областей екологічного виховання та освіти при недооцінці іншого може призвести до формування прошарку людей, які користуватимуться лише прагматичною вигодою і не враховуватимуть наслідків їхньої діяльності та впливу на природу [1].

Таким чином, за своєю суттю екологічна культура є своєрідним «кодексом поведінки людини» із власне природою та із «другою природою» – новою галуззю діяльності людини, яка створена в процесі праці і спрямована на самореалізацію людини за науково обґрунтованими положеннями та висновками [3].

Свідоме і бережливе ставлення кожної людини до природи можливе тільки при наявності екологічної культури, широких екологічних знань, які повинні формуватись, починаючи з дитинства. Знання екологічних норм, закономірностей розвитку природи, знайомства з загадковим світом тварин, рослин, з особливостями їх поведінки, проблемами, які виникають в їх житті, дуже часто з вини людини, дадуть можливість кожному відчувати особисту відповідальність за майбутнє природи [4].

Важливим аспектом у вирішенні проблеми збереження природних ресурсів є освіта людей в області навколишнього середовища, екологічне виховання всього населення, а особливо підростаючого покоління. Екологічна проблема виростає в проблему перетворення стихійного впливу людей на природу, свідомо розвиваючи взаємодію з нею. Така взаємодія може бути здійснена при наявності в кожній людині достатнього рівня екологічної культури, екологічної свідомості, формування яких починається з раннього дитинства і продовжується все життя [5].

Організований і цілеспрямований процес формування системи наукових знань про природу і суспільство, поглядів і переконань, що забезпечують відповідальне ставлення молоді до природи, реальним показником якого є практичні дії учнів як молодшої так і старшої школи, по відношенню до природного середовища, що відповідають нормам людської моралі, сьогодні можна називати екопсихологічною культурою [5; 6; 7].

Екопсихологічна культура – складова частина світової культури, якій властиве глибоке і загальне усвідомлення важливості сучасних екологічних проблем у житті і майбутньому розвитку людства [4].

Оскільки, однією з найактуальніших проблем сучасності є взаємодія людини з природою, важливим аспектом у вирішенні проблеми збереження природних ресурсів є освіта людей в області навколишнього середовища, екологічне виховання всього населення, а особливо підростаючого покоління. Екологічна проблема виростає в проблему перетворення стихійного впливу людей на природу, в свідомо, цілеспрямовано, планомірно розвиваючу взаємодію з нею. Така взаємодія може бути здійснена при наявності в кожній людині достатнього рівня екологічної культури, екологічної свідомості, що формує екопсихологічну культуру, яка зароджується з раннього дитинства і продовжується все життя.

Таким чином, існує необхідність у подальшій більш глибокій розробці проблеми екопсихологічного виховання школярів, вивчення сутності поняття «екопсихологічної культури» а також системи понять, що відносяться до даної категорії. Важливим є доведення актуальності та необхідності формування екопсихологічної культури сучасної молоді, починаючи з молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Khusainov Z. A. Formation of ecological culture of the students at the national school. *European Journal of Natural History*. – 2016. – С. 26–29.
2. Волков Г. Н. Этнопедагогика / Под ред. И. Т. Огородникова. – Чебоксары : Чувашское книжное издательство, 1974. – С. 376.
3. Дубовий В. І., Дубовий О. В. Екологічна культура : навчальний посібник. – Херсон: Грінь Д.С., 2016. – 256 с.
4. Науменко Г. Г. Освітня складова компонента екологічної культури. *Грані*. 2006. №3. С. 74–78.
5. Морозова Л. Виховання екологічної культури особистості. *Вища освіта України*. №2. 2001. С. 88–92.
6. Панов В. И. Экологическая психология: Опыт построения методологии. – М.: Наука, 2004. – С. 197.
7. Левин К. Определение понятия «поле в данный момент!». Психологическая экология // Хрестоматия по истории психологии / Под ред. П. Я. Гальперина и А. Н. Ждан. – М.: Изд-во МГУ, 1980. С. 141–144.
8. Скребец В. О. Екологічна психологія: нач. посібник. – Киев: МАУП, 1998.

9. Долматова М. П., Ярешко В. І. Формування естетичних ціннісних орієнтацій особистості як суттєвого елемента її духовної культури. *Економіка. Управління. Інновації*. Випуск № 1(11). 2014. С. 1–10.
10. Кисельов М. М. Екологічна свідомість як феномен освітянського процесу. *Філософська думка*. № 2. 2005. С. 130–149.
11. Екологія і культура / В. С. Крисаченко, С. Б. Кримський, М. А. Голубець та ін.; відп. ред. В. С. Крисаченко, В. Л. Храмова. – К., 1991. – 258 с.
12. Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика : навч. посібник. – К.: Заповіт, 1996. – 352 с.